

Kto rýchlo pomáha, dvakrát pomáha

Súčasná kríza vyvolaná pandémiou COVID-19 zasiahla tvrdo azda všetky ekonomiky sveta. Výnimkou nie je ani Slovensko, kde sa karanténa podpíše pod výrazný prepád ekonomiky, čo pocíti väčšina slovenských domácností. Aj keď je ťažké odpovedať na otázku, ako veľmi to domácnosti pocítia, s určitosťou vieme poukázať na pozitívny účinok schválených ako aj rozpracovaných vládnych opatrení. Možnosť odkladu splátok dlhu alebo nájomného, ako aj náhrada príjmu SZČO pri výraznom výpadku tržieb, sa už teraz môže využívať. Na druhej strane, zmiernenie nárokov na získanie podpory v nezamestnanosti je stále iba vo forme splnomocňovacieho ustanovenia. Toto opatrenie sa pritom zdá byť pomerne účinné pri záchrane množstva domácností s finančnými problémami, spolu s možným zvýšením dávky v hmotnej núdzi na úroveň životného minima.

Súčasná situácia vyvolaná pandémiou COVID-19 a jej následky výrazne ovplyvnia slovenské domácnosti. Úplný výpadok alebo čiastočné zníženie príjmu niektorého z členov domácnosti na dlhšie obdobie môže znamenať, že daná domácnosť nebude mať finančné prostriedky na nevyhnutné životné potreby. Vplyv výpadku príjmu je ešte zhoršený skutočnosťou, že veľká časť slovenských domácností nemá finančné rezervy v dostatočnom objeme na preklopenie dlhšej periódy bez príjmu (Cupák a kol., 2020). Z tohto dôvodu bolo a je nesmierne dôležité, aby vláda slovenskej republiky pristúpila k nevyhnutným krokom na zmiernenie dopadu „koronakrízy“ nielen v prípade podnikov, ale aj v prípade domácností. Najvýznamnejšie opatrenia, ktoré slúžia na podporu domácností sú nasledovné:

- možnosť odkladu splátok dlhu a nájomného;
- náhrada príjmu SZČO pri výraznom výpadku tržieb;
- návrh na zmiernenie nárokov na získanie podpory v nezamestnanosti;
- skrátená pracovná doba, alebo „kurzarbeit“;
- predĺženie doby poberania ošetrovného, alebo OČR;
- možné zvýšenie dávky v hmotnej núdzi na životné minimum, t. j. 210,20 €.

Na vyčíslenie možného dopadu týchto opatrení na finančnú situáciu slovenských domácností sme využili údaje zo Zisťovania o finančnej situácii a spotrebe domácností (*Household finance*

Analytické komentáre nie sú oficiálnym stanoviskom Národnej banky Slovenska. Prezentujú názory analytikov úseku meny, štatistiky a výskumu (ÚMS). Šírenie je povolené bez predchádzajúceho súhlasu, avšak s uvedením zdroja „Analytici ÚMS“. Ak nie je uvedené inak, časové rady sú sezónne očistené použitím vlastných sezónnych modelov.

and Consumption Survey, HFCS¹). Predpokladáme, že daná domácnosť je v riziku, ak jej príjmy a úspory nebudú počas 9-mesačného obdobia od vypuknutia krízy (teda do konca roka 2020) dostatočné na pokrytie nevyhnutných životných nákladov. Náklady na nevyhnutné životné potreby sú pre účely tohto komentára súčtom 1,5-násobku životného minima pre všetkých členov domácnosti, nákladov na splátky úverov a výdavkov na nájomné v prípade rodín, ktoré bývajú v prenájme (prepočítané na cenovú úroveň konca roka 2019 a zohľadňujúc, či ide o Bratislavu alebo zvyšok Slovenska).

Jednotlivé opatrenia je možné zohľadniť v rôznej forme. Prvé opatrenie, možnosť odkladu splátok v prípade zadlžených domácností je pomerne priamočiare. Pri druhom opatrení, a teda pri náhrade príjmu pre SZČO predpokladáme najhorší scenár, teda výpadok tržieb o viac ako 80 % a s tým spojenú náhradu v maximálnej celkovej výške 540 € a v odhadovanej čistej výške 300 € za mesiac. Ďalej predpokladáme, že ak má rodina dieťa vo veku do 11 rokov, jeden z rodičov má nárok na rozšírenú OČR. Ak je v danej rodine viac dospelých, ktorí by prišli dôsledkom krízy o prácu, nárok na OČR bude mať jedna osoba a predpokladáme, že to bude osoba s vyšším príjmom, pričom OČR bude poberať do konca augusta. Ďalej predpokladáme, že prípadné zmiernenie nárokov na získanie podpory v nezamestnanosti bude mať za následok zvýšenie podielu úspešných uchádzačov o túto podporu, a to z 30 % na 60 % alebo 90 %. Pri tomto predpoklade vychádzame zo skutočnosti, že aj keď v rokoch 2018 a 2019 sa mierne zvyšoval podiel poberateľov dávok v nezamestnanosti na celkovej počte nezamestnaných, roky bol tento podiel pomerne nízky². Nakoľko rozsah a forma aplikácie jednotlivých opatrení nie je jednoznačná, na testovanie ich dopadu na finančnú situáciu domácností sme vytvorili dva scenáre. Prvý, „Scenár 1“ ráta s výraznejším dopadom opatrení, kedy sa predpokladá vyšší podiel ľudí, ktorí danú podporu získajú. Druhý, „Scenár 2“ ráta s menej výrazným dopadom, kedy sa na podporu zo strany štátu kvalifikuje menší podiel pracujúcich. Nastavenie oboch scenárov uvádza nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 1 Nastavenie scenárov

Opatrenie	Scenár 1	Scenár 2
Podiel SZČO, ktorý dostanú náhradu v prípade výpadku tržieb	50 %	30 %
Podiel pracujúcich, ktorí v prípade straty zamestnania budú mať nárok na získanie podpory v nezamestnanosti (nárast z 30 %)	90 %	60 %
Podiel pracujúcich, ktorí by prišli o prácu ale budú súčasťou „kurzarbeit“	50 %	30 %
Podiel mzdy vyplatený v rámci „kurzarbeit“ (strop 880 €)	80 %	60 %

¹ Posledné zisťovanie je dostupné z roku 2017. Príjmy sa indexovali na rast príjmov do konca roka 2019 a nájom sa indexovali rastom nájomov do konca roka 2019, aby sa tieto údaje upravili na situáciu ku koncu roka 2019.

² Základnou podmienkou nároku na dávku v nezamestnanosti je, aby daný človek v posledných štyroch rokoch pred zaradením do evidencie uchádzačov o zamestnanie bol poistený v nezamestnanosti najmenej dva roky. V prípade napríklad, že sa táto podmienka zmierni, môže narásť podiel úspešných uchádzačov o dávku v nezamestnanosti.

Dopad opatrení na finančnú situáciu domácností odhadujeme pri predpokladanom náraste miery nezamestnanosti o 10 percentuálnych bodov.³ Tento nárast sa neprejaví plošne na všetkých sektoroch ekonomiky, ale podľa predpokladanej citlivosti jednotlivých sektorov na súčasnú situáciu, pričom sme vychádzali z prepadu tržieb v jednotlivých sektoroch za marec 2020 ako aj z rôznych finančných ukazovateľov za jednotlivé sektory.⁴ V citlivých sektoroch a pri SZČO sa zvýši miera nezamestnanosti o 22 p. b. a v stredne citlivých sektoroch o 11 p. b. V prípade málo citlivých sektorov nepredpokladáme zvýšenie nezamestnanosti v dôsledku krízy. To, nakoľko sú ľudia ohrození stratou zamestnania, závisí popri sektore a forme pracovného pomeru aj od iných demografických vlastností. Vyššiemu riziku straty zamestnania čelia najmä ľudia s nižším príjmom a ľudia s nižším vzdelaním.⁵ V prípade tých členov domácností, ktoré neprídu o svoje zamestnanie, predpokladáme pokles príjmov o 5 % (napr. v dôsledku zníženie variabilnej zložky mzdy).

Tabuľka 2: Odhadovaný dopad opatrení na finančnú situáciu domácností

	V percentuálnych bodoch z celkového počtu domácností	Scenár 1	Scenár 2
	Nárast podielu domácností v riziku bez opatrení	4,3	4,3
Schválené opatrenia	Zníženie vďaka odkladu splátok *	-1,6	-1,6
	Zníženie vďaka odkladu nájomného	-0,1	-0,1
	Zníženie vďaka náhrade príjmu pre SZČO	-0,2	-0,1
	Zníženie vďaka programu „kurzarbeit“	-0,9	-0,3
Zatiaľ neschválené opatrenia	Zníženie vďaka vyšším nárokom na podporu v nezamestnanosti	-0,9	-0,4
	Zníženie vďaka vyššej dávke v hmotnej núdzi	-0,8	-0,8
	Nárast podielu domácností v riziku pri zohľadnení opatrení	0,6	1,0

Poznámky: * započítané je aj zníženie podielu domácností, ktoré by neboli schopné pokryť svoje základné výdavky už v období pred vypuknutím pandémie. Tento podiel je 6 %, pri možnosti odkladu splátok klesne na 4,9 %.

³ Tento nárast je vyšší ako v prípade aktualizovanej strednodobej predikcie NBS k prvému štvrtroku 2020, aby sa zohľadnila neistota možného vývoja domácej aj svetovej ekonomiky a riziká spojené s touto neistotou.

⁴ **Citlivé sektory:** I - Ubytovacie a stravovacie služby, R - Umenie, zábava a rekreácia

Stredne citlivé sektory: C - Priemyselná výroba, D - Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu, F - stavebníctvo, G - Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov, H - Doprava a skladovanie, J - informácie a komunikácia, K - finančné a poisťovacie činnosti, L - činnosti v oblasti nehnuteľností, M - odborné, vedecké a technické činnosti, N - administratívne a podporné služby, P - vzdelávanie, Q - Zdravotníctvo a sociálna pomoc, S - ostatné činnosti, T - Činnosti domácností ako zamestnávateľov; nediferencované činnosti v domácnostiach produkujúce tovary a služby na vlastné použitie, U - Činnosti extrateritoriálnych organizácií a združení

Málo citlivé sektory: A - Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov, B - Ťažba a dobývanie, E - Dodávka vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov, O - Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie

⁵ Tieto predpoklady vychádzajú z logit regresie odhadnutej na individuálnych dátach z dotazníkového prieskumu agentúry FOCUS pre Denník N.

Pri odhade sme vychádzali z modelu, ktorý sa použil na analýzu zmeny rizikovosti nových úverov domácnostiam v Správe o finančnej stabilite k máju 2019.

Dopad jednotlivých opatrení je vyčíslený postupne. Vychádza sa zo stavu bez opatrení, teda z najhoršieho možného scenára a jednotlivé opatrenia sa postupne „zapínajú“ a „vypínajú“.

Dopad OČR nie je vyčíslený, nakoľko predpokladáme trvanie OČR iba do konca augusta. Ak by niekto prišiel o prácu aj po tomto termíne, na finančnú situáciu danej domácnosti budú mať vplyv iba ostatné opatrenia.

Zdroj: HFCS, NBS

Ako vidno z Tabuľky 2, súčasná kríza môže mať výrazný dopad na finančnú situáciu domácností na Slovensku. Ak by neboli prijaté žiadne opatrenia, podiel domácností s výraznými problémami pokryť nevyhnutné náklady na životné potreby by sa mohol zvýšiť o vyše 4 p. b. Na druhej strane, plánované alebo prijaté opatrenia významnou mierou znižujú tento dopad. Najvýznamnejší vplyv má možnosť odkladu splátok, aj keď je treba poznamenať, že tento odklad môže pomôcť aj domácnostiam, ktoré boli v problémoch už pred vypuknutím krízy, a preto tieto výsledky môžu byť skreslené.

Podobne, aj možnosť takzvaného kurzarbeitu je pomerne významná. Toto opatrenie, spolu s predĺženou dobou OČR, navyše pomáha udržiavať aj nezamestnanosť na nižších úrovniach. V prípade, že 50 % pracujúcich, ktorí by prišli o prácu, budú v programe kurzarbeit, bude nárast nezamestnanosti namiesto predpokladaných 10 iba 5 percentuálnych bodov. Platí navyše, že vplyv možného zjednodušenia získať podporu v nezamestnanosti ako aj zvýšenie dávok v hmotnej núdzi je takisto významný, a to v oboch scenároch. Aj keď je pomerne ťažké predpovedať presnú mieru nárastu nezamestnanosti, faktom ostáva, že s nárastom je nutné počítať. Za niekoľko týždňov, po uplynutí výpovedných lehôt, začnú pribúdať nezamestnaní, pričom koniec rastu je otázný. Ako sa bude vyvíjať zahraničný dopyt? V akom stave ostane hotelierstvo a služby, priemysel a stavebníctvo na Slovensku po prvej vlne? Príde a ak áno kedy druhá vlna krízy? Mnoho otázok, na ktoré zatiaľ nikto nevie odpovedať. Čo však vieme je, že treba urobiť čo najviac na podporu domácností v tejto situácii a minimálne je nutné dotiahnuť už existujúce návrhy a opatrenia do úspešnej implementácie.

Referencie

Cupák, A., Klacso, J. a Šuster, M. (2020). *Majú slovenské domácnosti rezervy pred krízou?* Analytický komentár NBS 78/2020.

European Central Bank (2020). *The Household Finance and Consumption Survey: results from the third wave* (No. 36). ECB Statistics Paper.

Národná banka Slovenska (2019). *Vybraná téma: Analýza zmeny rizikovosti nových úverov domácnostiam*, v: Správa o finančnej stabilite Máj 2019

Andrej Cupák, Pavol Jurča, Ján Klacso

analytici@nbs.sk